Axel Lagrelius

Värdshusdrängen som blev både överintendent och hedersmandarin

En berättelse av Anders Lagrelius om farfars klassresa från värdshuset i Mora till högre societeten i Stockholm

2014

Företal

Axel sitter åter på sitt hyresrum i Norrköping och läser i sin dagbok, sidan där han skrivit upp sin kroppsvikt från tiden innan sommarens resa till de välbärgade släktingarna i Värmland.
Ett och ett halvt kilo uppåt har det blivit denna sommar. Stipendiet han får från församlingen i Mora till studier vid Norrköpings tekniska institut räcker inte till särskilt riklig mathållning och han känner att han svälter. Ska det bli samma visa i år?

I dagboken finns också en pressad blomma från parken där han första gången promenerat med Alma.
Här ska jag berätta om ynglingen som skulle bli min farfar. Han dog innan jag blev ett år, men mycket har jag fått mig berättat. Dessutom har min syster Maria, min svåger HansAllan och jag skrivit rent hans dagböcker från 1878 till 1943.

Hoppas kunna fånga lite av den människa som tränger fram i dagböckerna. Kanske kan jag få hjälp av de personliga kommentarerna som finns i böckerna vid sidan om upprepandet av händelser och om de människor han träffar.

Boken är skriven till mina barn och barnbarn, men även till de släktingar för vilka två generationer bakåt är historia.

Hemmet i Töcksfors

Axel föddes i gården Vrångsbol i Karlanda 16/7 1863.

Rummet där Axel föddes

Gården Vrångsbol, Töcksfors i Karlanda

Utdrag av Födelse- och Dopbok.

1. år 1863 (sexhundra) den 16. juli
2. föddes i Karlanda församling i Värmlands län,
3. gane barnet Rel
4. Faderns namn och yrke: P. E. Lagerlöf, landhandlande
5. ; född den — år —
6. Moderns namn och yrke: Lauenborg Regnela född Bierck
7. ; född den — år —
8. Föräldrarnas Moderns kyrkobokföringsort: Föräldrarna vigda den
Karlanda församling i Värmlands län.
9. Föräldrarnas Moderns bostad i sistnämnde församling Krängelhol

No 43. Svenska Kyrkan Diakonistyrelsen Blankett. 11 • 6

10. Barnet döpt den 19. juli 1863 av L. M. Dahlin
11. Faddrar: Ingenjör C. J. Björk, fru Elna Bierck, N. Nilsson
12. e. h. i Mossad, P. Lidén i Bjern, hr A. F. Krej, L. J. Lagerlöf och Ingeborg Bierck
13. Modern kyrkotagen den
14. belutar: Karlanda församling i Värmlands län,
15. den 28/2 år 1914.

Sven Svärdson
Kyrkoherde o. Pastor Kommunalkyrkoherde
Pastoratsfullmäktige.

Axel några år gammal

Hans far heter Anders Elof Lagrelius är den tredje generationen med namnet Lagrelius[1]

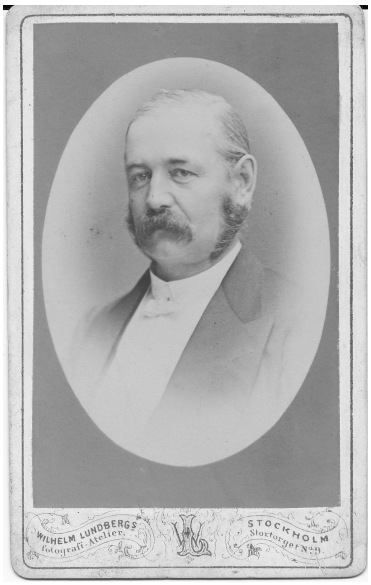

och modern heter Laura Biesert. Fadern är handelsman men inte särskilt framgångsrik.

Axel får en yngre bror som dör ung. Det gör även hans mor 1870 i lungsot när Axel är bara fyllda sju år.

---

[1] Släktnamnet Lagrelius antas av Anders Andersson när han som djäkne studerar i Västerås. Han blir sedermera präst och dör 1809 i pesten. Anders son Lars Karl blir också präst men dör vid 32 års ålder av slag mitt under predikan. (Anmärkningsvärt är att två präster i rad lyckas med den bedriften!) Anders Elof är en av sönerna som sedermera blir far till Axel. I appendix kommer släktträd- och tabell. Här kommer även Barbara Lagrelius' "Lagrelius-saga" att finnas.

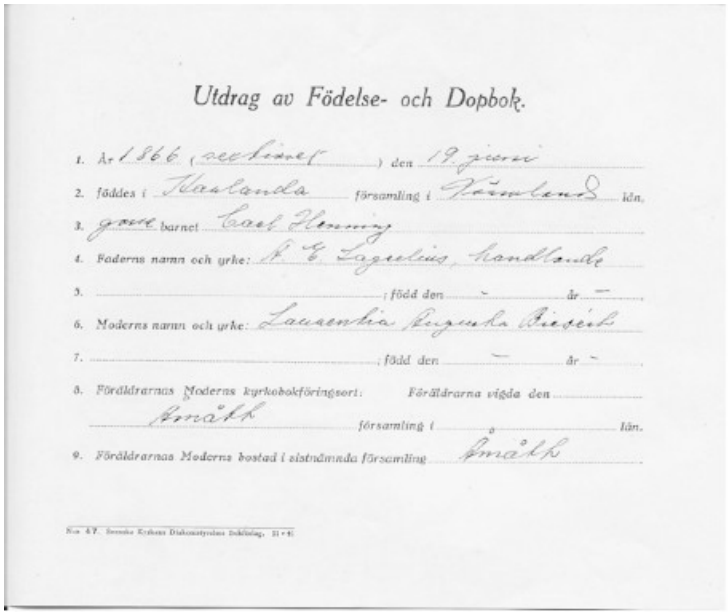

Utdrag av Födelse- och Dopbok.

1. År 1866 (sextonhundra) den 19 juni
2. föddes i Hasslanda församling i Västmanlands län,
3. gosse barnet Carl Henning
4. Faderns namn och yrke: K. E. Lagerlius, handlande
5. ; född den – år –
6. Moderns namn och yrke: Laurentia Augusta Bissén
7. ; född den – år –
8. Föräldrarnas Moderns kyrkobokföringsort: Föräldrarna vigda den
   Ånäkt församling i – län.
9. Föräldrarnas Moderns bostad i sistnämnda församling Ånäkt

Nro 47. Svenska Kyrkans Diakonistyrelses Bokförlag, 31 • 41.

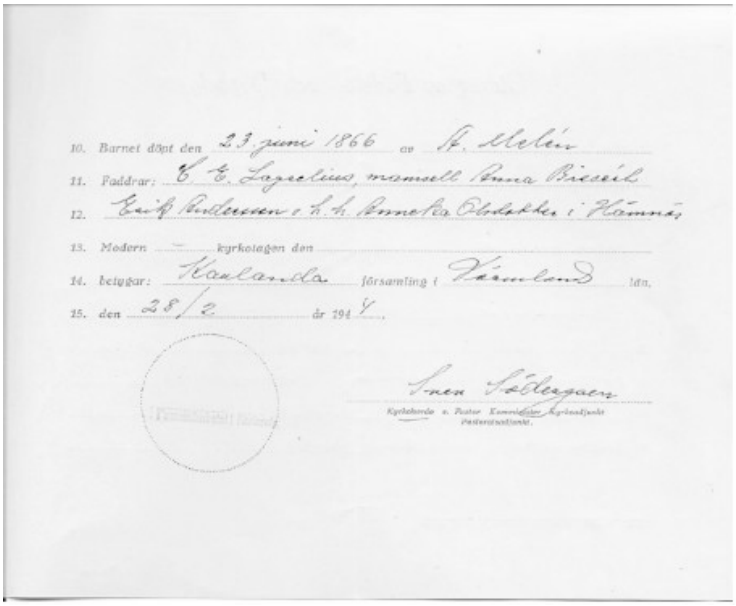

10. Barnet döpt den 23 juni 1866 av K. Melén
11. Faddrar: E. E. Lagerlius, mamsell Anna Bissén
12. Erik Andersson i S. H. Anneka Olofsdotter i Hämnäs
13. Modern – kyrkotagen den
14. belägar: Hasslanda församling i Västmanlands län,
15. den 28/2 år 1947.

Sven Södergren
Kyrkoherde e. Pastor Kommendator Kyrkoherde
Pastoratsordförande.

Fadern gifter om sig med sin kusin Erica Hane, som blivit änka efter gästgivaren i Mora Julius Blomberg

A.E Lagrelius och Erica Hahne (sittande)

Axel får två sammanbragda bröder Carl Hugo och Oskar Julius.

Axel i mitten, Carl Hugo till vänster och Oskar Julius till höger. Ynglingen bakom Axel okänd

Ernst

Elna

I det nya äktenskapet föds ytterligare två barn, Ernst född 2 mars 1876 och Elna född 16 juni 1877 som dör dagarna efter varandra vid jultid 1879 – i halsbrand (troligen krupp.) Modern kommer aldrig över detta och efter något år orkar hon inte leva utan dör för egen hand 1881. Så är han för andra gången moderlös 18 år gammal - mycket bunden som han var även vid sin styvmor.

Uppväxten i Mora

Han börjar i den här perioden vid läroverket i Falun där han bor inneboende med andra elever.

Det är nu som Axel börjar skriva dagbok (1878), en vana som han med ett kortare uppehåll kommer att göra till 1943, vilket är året före hans död.

Detta fotografi låter han ta efter att ha samlat pengar och för att skicka till sin far i Mora

Han beskriver i början sina mödor och bekymmer i skolarbete och ensamliv, men också om nöjen och resor med andra ungdomar.
Totalt blir dagboken i renskrivet skick 1888 A4-sidor inklusive register

Efter skolåren i Falun är han åter ensam med sin far på gästgiveriet i Mora. Enligt familjetradition är det kyrkoherden i staden som anser att sopa gården på sin fars gästgiveri inte är den framtid som motsvarar den unge Axels kapacitet. Han medverkar till att han får ett stipendium att studera på Norrköpings tekniska institut. Ännu ett uppbrott vid 19 års ålder.

Här följer en passus ur dagboken där han skriver om sin bortgångna styvmor:
"Då nu ej detaljerad beskrifning hvarken kan låta sig göras, ej heller vore af någon trefnad att på gamla dar (i händelse jag uppnår någon sådan) genomläsa, vill jag blott i få, korta drag upptecknа mina memoarer.
Det sista året i N. Tekniska skola, var år fullt af bekymmer och sorger. Det var få solglimtar som stack fram mellan de mörka moln som lägra sig öfver mig. Djup var min sorg öfver den älskade bortgånge och väl ej ännu läkt detta sår, men det är så naturens gång. Vi kunna ej känna dess gång. De käraste lemna oss och vi stå snart allene tills vi sjelfve skola bli ett stöd för en kommande generation!"

Tiden i Norrköping

Hans dagar präglas av studier och ekonomisk knapphet - han svälter och beskriver hur han ofta lägger sig hungrig. Längtan till sommarferierna hos de rika släktingarna i Lennartsfors hägrar: redan här märks hans intresse för siffror - han bokför sin vikt innan resan dit och inför återresan.

Förälskelsen

Helt socialt isolerad är han dock inte i Norrköping. Han träffar så småningom den unga Alma Östergren och man ser i dagboken en pressad blomma från parken där han första gången får promenera med henne. Pappa Östergren är dock inte så road av dotterns kavaljer - en fattiglapp som inte är färdig med sina studier.
Förhållandet var dock inte helt okomplicerat (vi konsulterar dagboken igen:)

"Värre och smärtsammare äro de sår som de lefvande förorsaka oss. När hjärtat sargas, när man grundligt blir bedragen af en afhållen vän, ja, när falskhet och uselhet hade sin hemvist, där man trodde endast godhet och upprigtighet fanns, då är så det att förlikna vid det som förorsakas af en pil hvilket i 2:ne år setat i ett hjärta och sedan med kraft urdrages! Men nog härom. Tiden läker alla sår!
Med glädje afslutade jag min kurs i N. och begaf mig hem."

Efter avslutade studier i Norrköping får han troligen hjälp av sin blivande svärfar till en anställning vid tryckeribolaget Börtzells (en tidig privatisering av Generalstabens Litografiska Anstalt) kemigrafisk avdelning. Han kommer senare att antas han som extra elev på Tekniska högskolans fackavdelning för kemi 1888 – 90

Till slut får de dock gifta sig 1892.

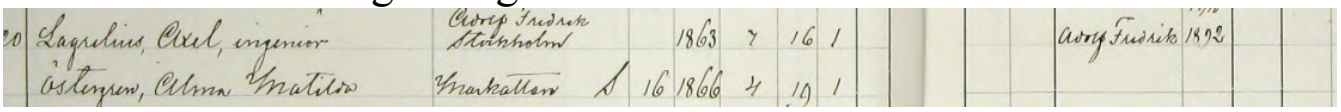

20	Lagerlius, Axel, ingenior	Georg Fredrik Stockholm		1863	7	16	1					Georg Fredrik	1892	
	Östergren, Alma Matilda	Markaryd	S	16	1866	4	19	1						

Utdrag ur vigselboken (Norrköping S:t Olai E1:3 (1891-1894) bild 33

Han gör bra ifrån sig och skickas på en utbildningsresa till Leipzig för att lära sig ljustryck i syfte att ta med sig metoden hem. Det är inte så att han har någon betald utbildning utan väl på plats får han på förfrågan om ekonomiskt stöd från Börtzells veta att uppehället får han tjäna ihop till själv genom att söka en tjänst.

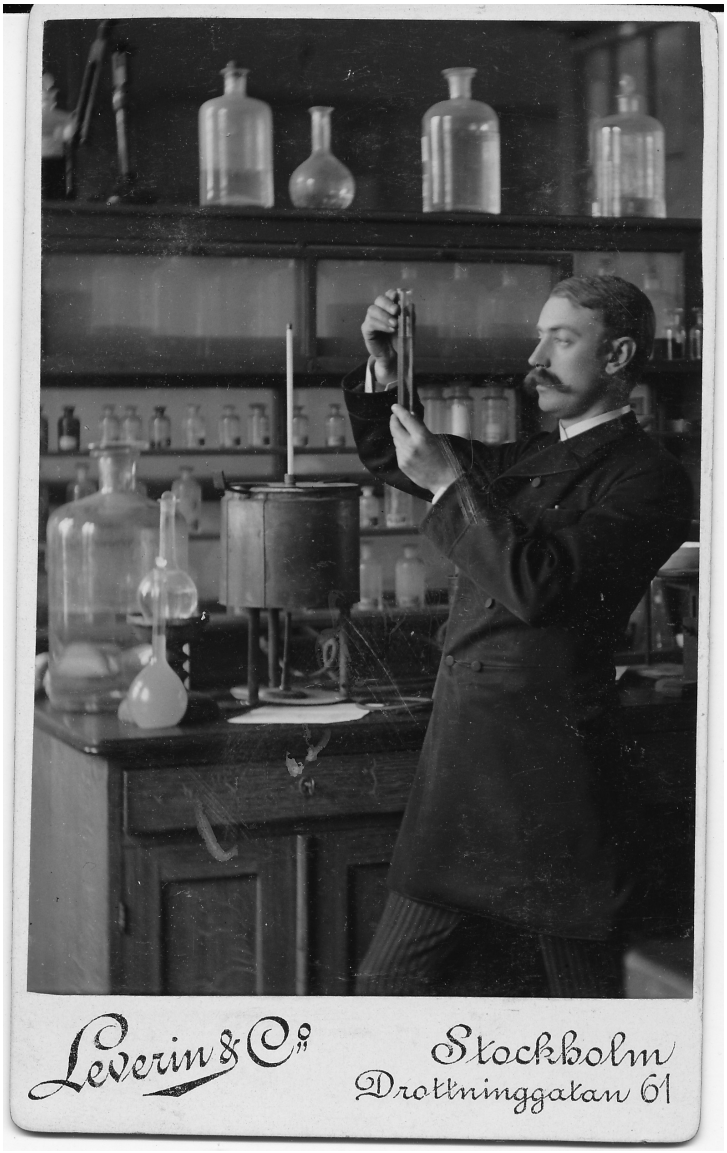

Även i Leipzig gör han väl ifrån sig och blir väl förtrogen med metoden väl lämpar sig för den kartografi som han sedan kommer att ägna resten av sitt yrkesverksamma liv åt.
Han börjar även att knyta de internationella kontakter, som han sedan har mycket nytta av.

Väl hemma stiger han i graderna och tar efterhand över Börtzells roll i Generalstabens Litografiska Anstalt.
Han kommer att tillsammans med Carl Rahmström utveckla Esselte där han sedan innehar VD-post och sedermera kvarstår i styrelsen till sin död. Denna position kommer sedan att medföra att får ett omfattande umgängesliv och det man idag skulle kalla för nätverk.

UR GÖMMORNA

Esselteprofil IV

Han är antagligen den ende i Esselte, vars namn är utsatt på världskartan. I Antarktis finns en udde som har uppkallats efter honom.

Han var kinesisk mandarin, finsk generalkonsul, svensk hedersdoktor samt hov- och överintendent.

Han hörde till initiativtagarna, när Esselte bildades, och var också styrelsens vice ordförande i över 30 år, från starten 1913 till 1944.

"Han såg bra ut, var något kortväxt, hade ett martialiskt utseende och en avundsvärd både kroppslig och andlig vigör. Ögonen rullade vakna och uppmärksamma ovanför de buskiga mustascherna." (Carl G Laurin)

Det företag han ledde var från början en rent statlig institution, grundat genom ett kungligt brev 1833. Det privatiserades dock 1872, då hans företrädare, Algernon Börtzell, övertog verksamheten. Kungl. Maj:t förbehöll sig emellertid ända till 1940-talet rätten att godkänna valet av VD i företaget.

Som 22-årig ingenjör utrustades han med ett resekreditiv och skickades till Tyskland för att lära sig den nya ljustryckstekniken. Börtzell försökte brevledes ordna plats åt honom och gav nog-

granna instruktioner: "Fortsätt derföre med riktigt alwar att arbeta med ljustryck; gif icke tappt utan försök fortfarande att blifva anställd vid en ljustrycksanstalt... hvarest Ni således kan blifva i tillfälle att noggrant inlära (ej blott se på) begagnandet af dessa maskiner... Kan blott plats erhållas så faller det at sig sjelf att Ni ej fäster Eder vid aflöning; Ni har ju ännu kvar 900 Mk å kreditivet och nog blir det godt med pengarna, blott Ni lär Eder något!"

Det lyckades honom slutligen att hitta ett arbete i Leipzig, där han betalade 100 mark för att få arbeta från åtta på morgonen till halv åtta på kvällen. Ett år senare, 1886, infördes ljustryckstekniken vid företaget i Stockholm.

Han blir delägare i Generalstabens Litografiska Anstalt och dess moderbolag, A. Börtzells tryckeri AB 1891. 1898 efterträder han Börtzell som chef för verksamheten. Under hans tid utvecklades företaget till det ledande i Sverige i fråga om moderna kartografiska reproduktionsmetoder.

Han var en erkänt skicklig fotograf och undervisade i fotografi på Tekniska Högskolan.

Uppslagsböckerna kallar honom "mecenat". Han måste ha varit en av sin tids flitigaste insamlingsledare av frivilliga medel för vetenskapliga ändamål, ledamot av otaliga styrelser och kommittéer. Han engagerade sig ekonomiskt i expeditioner till Grönland, Sydpolen och Kina. Sven Hedin hörde till hans nära vänner.

Den 16 juli 1933 fyllde Axel Lagrelius 70 år och lämnade ledningen för Generalstabens Litografiska Anstalt, där han hade verkat i ett halvsekel. Verksamheten hade då pågått i hundra år under tre chefer: Dreijer, Börtzell och Lagrelius.

Företaget heter idag Esselte Kartor och ingår i Esselte Förlag. ■

Nya tryckerier knyts till verksamheten genom fusioner och uppköp[2]. Man skulle kunna säga att han är lite av sin tids Anders Wall. Likheterna slutar ju inte där utan det kulturella intresset finns också med.

Nätverken umgängeslivet

Som medlem i ett flertal samfund och föreningar innebär i sig att han träffar ett stort antal personer i näringslivet och förvaltningar, så också hovförvaltningen. Han blir först utnämnd till hovintendent och efter ett antal år även till överintendent med ännu finare tjänsteuniform.

Här får genom sin position han en nära och god kontakt med riksmarskalken och kungahuset. Han utvecklar med tiden en utmärkt viktig funktion som anslagsförmedlare och mecenat. En del av den verksamheten underlättas av den nära kontakten med riksmarskalken då stora bidrag till forskare som t.ex. Sven Hedin kunde ge givaren en Vasaorden. Den s.k. Läkerolkungen Ahlgren som ger ett stort bidrag, blir så glad för sin “trissa" att han genast skänker ytterligare en lika stor summa pengar.

När man läser dagböckerna blir man imponerad över Axels och andra herrars kondition att vara på lokal: Nästan dagligen är det lunch på Stora Sällskapet eller Strand och sedan middag och/eller supé på Operakällaren och gärna en nattgrogg med gäster hemma på kvällen. Sedan följde en vanlig arbetsdag. Förmodligen var inte arbetstempot lika högt som idag, men han tycks ju ha undvikit att bli alkoholberoende. Sedan kan man ju lite indignerat konstatera att det inte finns någon brist på varken champagne eller hummer ens under krigsåren.

---

[2] Befattningarna och de upplyfta positionerna blir så många att jag väljer att räkna upp det som vi dag kallar för CV i en bilaga.

Ordensautomaten

Ett tidigt utfall av det som i dag kallas undersökande journalistik antyds i en artikel hur ordnar förlänas och där Axel kallas för "ordensautomaten." Det lyckas dock på något sätt att tysta ner den stormen och verksamheten fortsätter. Kanske är inte dåtidens journalister lika istadiga som idag, och inte heller har de den tekniska utrustningen. Axel känner sig dock påtagligt uthängd. Det tar lång tid att bli av med epitetet och man har en känsla av att han aldrig kände sig helt ren från ryktet.

En ton som ofta präglar dagböckerna är känslan av att vara underlägsen i akademiska- och societetskretsar. Han blir ofta indirekt påmind om sin härkomst. Särskilt stör det honom när hans kusin Anders Westgren har synpunkter på att han blivit utnämnd till filosofie hedersdoktor i Uppsala. Det framgår att han tycker det vara en andra klassens doktorstitel. Utnämningen föregicks av ett spel mellan Sven Hedin och andra och trots att Sven hävdade att han föreslagit Axel så var det inte så säkert att han helhjärtat stödde honom.

Kina - engagemanget

Axels stora intresse för geografisk forskning gör att han är med som finansiär till A. G Nathorsts expeditioner till Spetsbergen och Grönland. Dessutom ordnas bidrag till Nordenskiölds expedition till Sydpolen.

Otto Nordenskjöld, Johan Gunnar Andersson och C.A. Larsen inför resan till Sydpolen 1901

Med på den resan är även Johan Gunnar Andersson som här finns avbildad (mitten) efter övervintring på Snowhill –ön. Hudfärgen beror på ensidig diet av pingvinkött.

J.G Andersson vänder sig åter till Axel när det var dags för en forskningsresa till Kina.

Axels kinaintresse kommer också att medföra att han grundar Kinakommittén där han verkar för att resa medel till stöd för Johan Gunnar Anderssons forskningsresa och får Kronprins Gustav Adolf att gå in som ordförande. I gruppen ingår även Professor Gunnar Andersson.

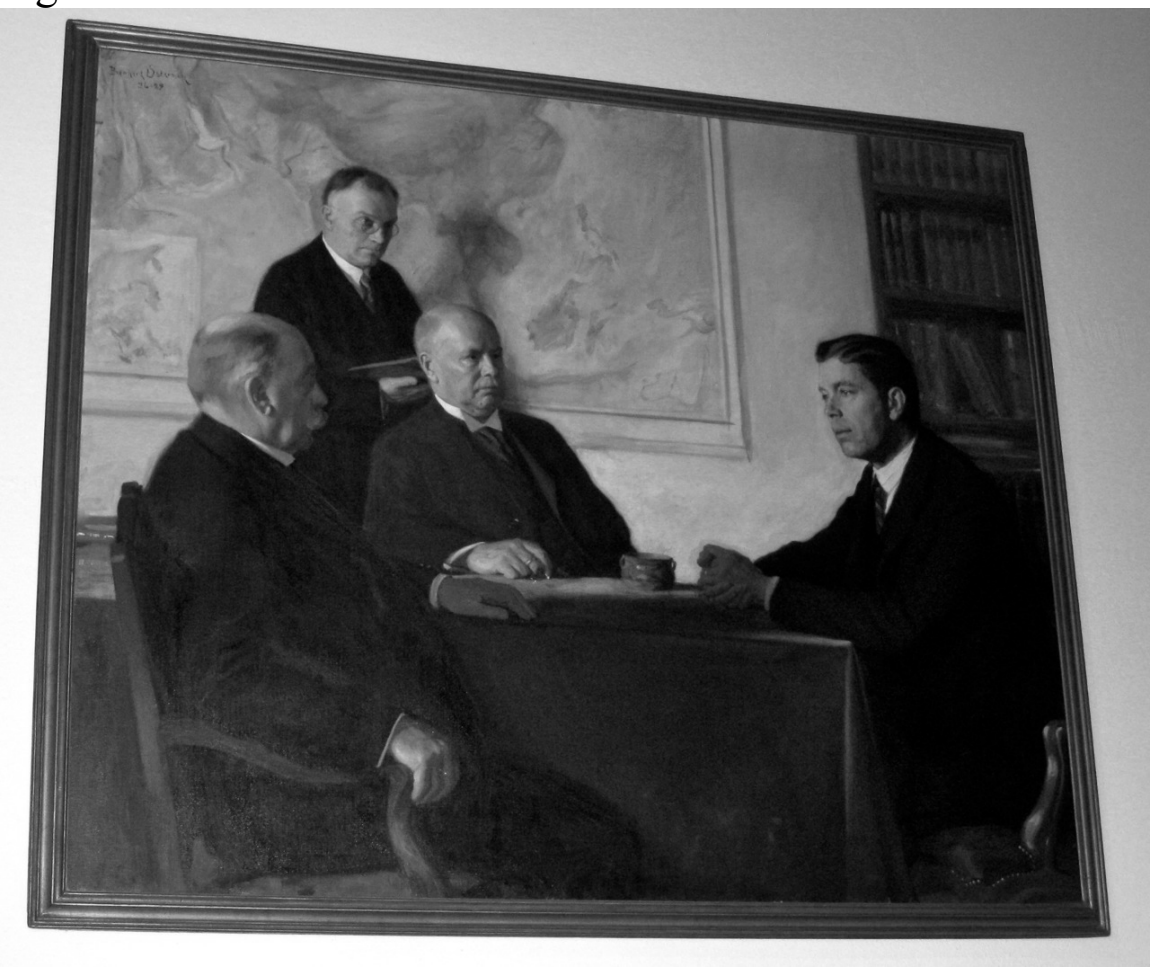

Detta leder i förlängningen till bildandet av Östasiatiska muséet. Här gör han stora insatser för muséets uppbyggnad och drift. Det är ju fortfarande idag en levande institution. Engagemanget gör också att han blir inbjuden att deltaga under del av kronprinsparets jordenruntresa som gällde just Kina.

Officiellt är J.G. Andersson anställd av kinesiska staten för att göra geologiska utredningar inför brytning av mineraler. För att kunna datera de olika lagren undersöker man fossiler.

Expeditionen kommer allt mer att inrikta sig på dessa fossiler som till stor del rör sig om förhistoriska hovdjur och dinosaurier. Med på expeditionen kommer med hjälp av medel från Axel en ung österrikisk forskare som heter Otto Stanzky och som kommer att bli den som hittar första delarna av det som senare ska kallas för Pekingmänniskan.

Det är orostider i Kina då invasion från Japan tycks oundviklig. Man kommer överens om att mycket material ska sändas till Sverige för att senare kunna återbördas till Kina. Över hundra lådor med texten: LAGRELIUS, STOCKHOLM kom att skickas. Resten av materialet göms för den invaderande armén, men man vet inte vart det tagit vägen. Tas vetskapen om gömstället med i graven av de som utför det och sedan fängslades av fienden eller förstörs materialet under kulturrevolutionen. I vilket fall kommer det svenska materialet att återlämnas i sinom tid.

Lådorna kommer till det som i dag är Evolutionsmuseet och som vid tiden är institutionen för paleontologi. Efter ett chefsbyte faller vid slutet på 20-talet materialet i glömska men har nu åter blivit aktuella och föremål för undersökning.

Syster Maria som blir uppmärksammad om en tidnings-artikel om fyndet tar kontakt med institutionen och vi blir bjudna dit på ett seminarium som bland annat handlar om detta. Vid samma tillfälle är flera ättlingar till dem som varit inblandade vid tiden närvarande.

Vi får vid detta tillfälle veta att paleontologiska institutionens tillblivelse helt och hållet var Axels förtjänst. Det är en stolt skara släktingar som också får se samlingarna och den stora salen som uppkallades efter Axel.

Vid genomgång av familjens samlade föremål kommer vi på en byst av Axel Lagrelius som ingen i släkten har möjlighet att härbärgera och syster Maria kommer på att den kanske vore något för Evolutionsmuseet och man blir där väldigt glad över

gåvan och ställer till med en ceremoni där bysten avtäcks och Axel apostroferas ånyo och får en plats i “Lagrelius-salen.”

Från Vänster Gunnar Renheim, Margareta Lagrelius, Maria Renheim, Hans Allan Löfberg och Anders Lagrelius framför porträtten av museets grundare Carl Wiman och Axel Lagrelius

En artikel i Uppsala universitetstidning berättar om detta

Hyllning till mannen bakom fossilens tempel

Den största samlingen av kinesiska ryggradsdjursfossil utanför Kina finns i Uppsala. Universitetet har en synnerligen lycklig pengainsamlare att tacka för det. Nu hyllas Axel Lagrelius med en byst på Evolutionsmuseets hus för paleontologi.

TEXT *Helena Edström* FOTO *Jan Zijlstra*

IN HÄNDING UPP i Evolutionsmuseets hus för paleontologi finns Lagrelius-samlingen. Det är den största samlingen av förhistoriska kinesiska ryggradsdjurfossil utanför Kina. Samlingen är uppkallad efter Axel Lagrelius – mannen som såg till att det vetenskapligt värdefulla fossilet kunde transporteras från Kina till Uppsala under 1920-talet.

– Min farfar var en engagerad mecenat som vurmade för vetenskapen och för den kinesiska forskningen. Jag tror att han skulle vara lycklig över att bysten av honom får stå precis här, säger barnbarnet Maria Rosheim.

Hon och fyra andra representanter för familjen Lagrelius är på besök i Uppsala för att donera en byst av Axel Lagrelius till Evolutionsmuseet.

I de vetenskapshistoriska berättelserna står ofta forskarna bakom de stora upptäckterna i centrum. Men för att kunna genomföra vetenskapliga expeditioner runtom i världen var forskarna beroende av starka finansiärer, eller personer som kunde samla de pengar som krävdes. Axel Lagrelius var just en sådan nyckelperson. Under 1910- och 1920-talen var det hans insatser som pengainsamlare som möjliggjorde uppsalaprofessorn Carl Wimans paleontologiska framgångar med bland annat Kinasamlingen.

– Det är tur för Uppsala universitet att Wiman kom i kontakt med Lagrelius. Utan honom hade vi varken haft Kinasamlingen eller museets paleontologiska samling, säger Jan Ove Ebbestad, museiintendent vid Evolutionsmuseet.

Tidigare utspridda

Det paleontologiska museet byggdes för att ställa ut och studera fossilen från Kina. Materialet var så omfattande att det länge fanns utspritt i lokaler runt om i Uppsala. När huset stod klart 1931 kallades det i tidningarna för "ett tempel åt fossilen". Byggt gick det på cirka 800 000 kronor, pengar som Lagrelius samlade in genom att lobba genomsnittet både hos och utanför

– Idag skulle farfar ha kallats fundraiser, men av tiden har han också kallats Sveriges största tiggare, säger barnbarnet Anders Lagrelius om sin förfader.

1927 utnämnde Axel Lagrelius till hedersdoktor vid Uppsala universitet. Men även om han dog snart 70 år sedan kan han komma att fortsätta att ge det till forskningen. Han var nämligen en notorisk bokskrivare och familjen Lagrelius har just lämnat detaljerade dagböcker för åren 1879–1943 till Stockholms Stadsarkiv.

– Dagboksanteckningarna synliggör en fantastisk historia. De bidrar till att levandegöra upptäckarna, personerna och sammanhangen bakom fossilfynden, säger Jan Ove Ebbestad. ●

ARVINGARNA. *Maria Rosheim berättar om sin vetenskapligt intresserade farfar Axel Lagrelius byst i gips som gjorts av konstnären Eric Alexander Hedlund.*

Kinaresan

Färden går med transsibiriska järnvägen på utresan och med båt på hemvägen. Resan finns beskriven i en bok med Sten Lewenhaupt som "spökförfattare". Ett fotoalbum i tre band med privata bilder, vykort, matsedlar biljetter och annat ger en mer personlig bild av resan liksom anteckningarna i dagboken. Där får man också veta att resan blev avkortad bland annat på grund av konflikt med Johan Gunnar Andersson. Mycket kan skrivas om deras komplicerade relation, men det får kanske bli en annan historia.

Hemkommen från kinaresan fortsätter arbetet med insamlande av medel till fortsatt arbete i Kina liksom stöd till Sven Hedin som efter varje forskningsresa drar på sig stora skulder. Även med Hedin är relationerna varierande i tid. "han är bara vänlig mot mig när han behöver pengar" är en passus man kan se i dagboksanteckningarna. Klimatet i relationen blir också enligt familjetraditionen frostigare i med Hedin allt mer tyskvänliga ställning[3]. Systern Hedin sitter med Axel i styrelsen för Blomsterfonden och får där rätt mycket kritik av henne då hon inte tycker att han tillräckligt helhjärtat stöder brodern ekonomiskt.

Som burgen borgare flyttar Axel och Alma från lägenhet på Karlavägen till ett eget palats han bygger med 4 våningar på Sköldungagatan i Lärkstan. Inflyttning sker 1910. Här finns stora ytor för umgänge och bland annat ett biljardrum.

---

[3] I dagbokens register finns Sven Hedins namn mellan 1910 och 1943 en mängd gånger. Och man får en ganska bra bild av deras relation. Dock får man inte några kommentarer till hans tyskvänlighet.

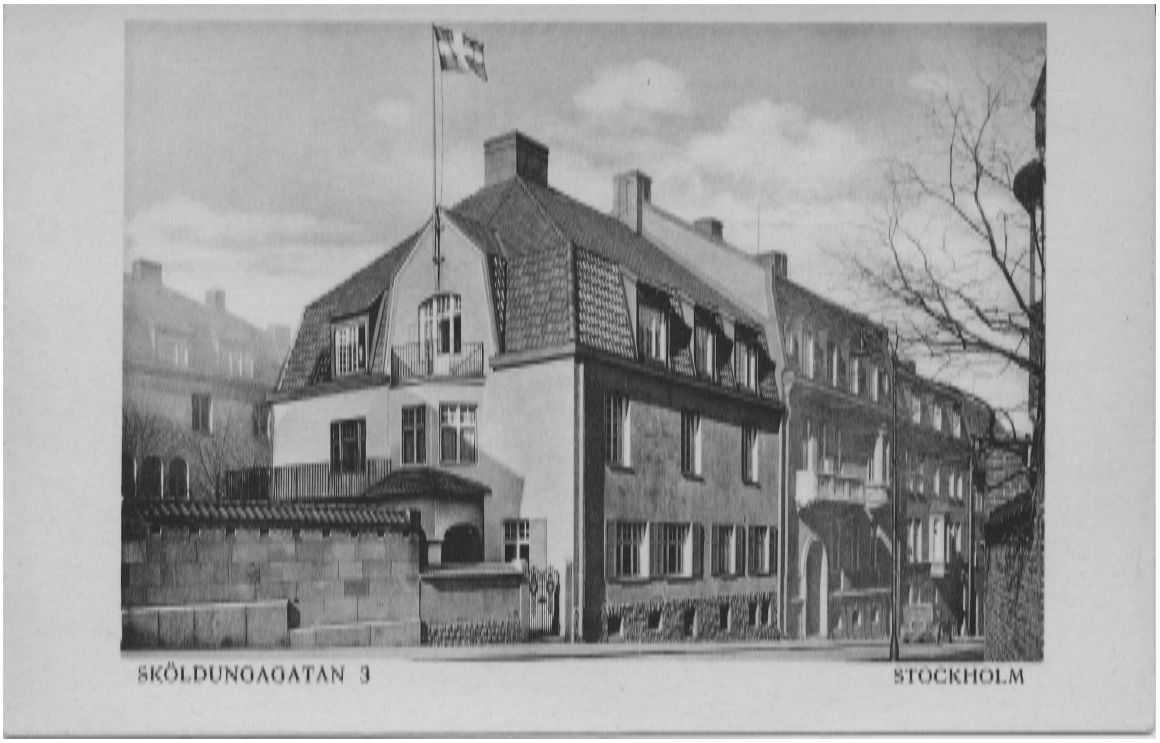

Smultronstället Elgerud

Först inhandlas ett sommarställe vid Skurusundet: Björkvik dit man kan komma med skärgårdsbåt.
Via sin chef Carl Rahmström med sommarställe i Rönninge får han tips om att Uttringe herrgård där är till salu. Ägarinnan änkan Berg är dock inte intresserad av att sälja till uppkomlingen Axel. Hon stimuleras i stället att sälja gården för en blygsam summa till Svenska Folkdansens vänner av Calle Ramströms släkting Greta af Klintberg. Denna har 10 döttrar som hon tror ska kunna hitta lämpliga giftermålskandidater till bland folkdansarna[4]. Axel låter sig dock inte skrämmas utan köper flera grannfastigheter och bygger där mellan 1905 och 1907 Elgerud i neoklassicistisk stil värdigt Djursholm. Det blir

[4]Det intressanta är att 8 av tio döttrar verkligen sedermera möter sina framtida män där på Uttringe.

spröjsade fönster, utskurna hjärtan i alla räcken och balustrader och en pingvin på taknocken. Vardagsrummet är utformat i dalastil med fållbänk och textilier.

Till detta kommer så småningom ett gästhus med fyra rum och ett pentry. På husets baksida en verkstad med maskiner och verktyg för gårdens skötsel.

Man anställer en rättare och en trädgårdsmästare. Framför stora huset en anläggs frukt- och kökträdgård med grusade gångar, lusthus och i nedre södra hörnet ett uppvärmt växthus med tomater blommor och en vinstock.

Trädgården omgärdas av en välansad granhäck.
Till gården hör förstås en ladugård med häst och ko samt höns.
Ängar och åkrar – total cirka 40 tunnland av vilka hälften är öppen mark.

I familjetraditionen brukar vi säga att Axel är den förste månskensbonden i familjen.[5]

Åkrarna sträcker sig ända ner till sjön, där Axel anlägger ett badhus och brygga. Så småningom köps ett båthus från Uttringe gård. Det dras över isen på vintern och monteras på pålar bredvid badhuset

[5] Einar och Barbara startar ett hönseri med avel. Själv skaffar jag mig kor och får och blir då tredje generationen. De förra hade dock anställda.

Axel skaffar tidigt motor till sin båt och skriver i sin dagbok om bekymren att får tillförlitlig funktion på maskineriet. Någon lyckad maskinist är han inte.

Han är en ivrig fiskare och han bokför i dagboken antalet gäddor som landas varje vår, sommar och höst med nummer i ordningen. En sommar blir det nästan 30 gäddor.

Sjön och fiskandet har hög prioritet hos Axel: När andra världskriget bryter ut med ransonering av drivmedel ser han till att dra ned elektricitet till båthuset och monterar en elmotor och batteri i båten.

Han finns avfotograferad i båten i solnedgången med en glad min och en grogg i ett ställ vid relingen.

Gården är hans stolthet och han kommer att mer och mer dra sig dit när han behöver lugn och han far gärna ut med tåget över en del av dagen trots att det måste ha tagit en hel del tid med bara transporten. Till statusen hör förstås att man ska ha en bil, men Axel kör inte själv utan har chaufför från SLT. På gården byggs en vagnbod både för hästdragna fordon och bilen. Vid sidan av bilens plats finns ett rum där chauffören kan bo. Skorsten och värmekamin finns men inget vatten eller andra bekvämligheter. Det låter ju med dagens ögon väldigt primitivt. Annars är Axel mycket på framkant när det gäller standard: Tidigt dras elektricitet in liksom centralvärme rinnande vatten från sjön. Man är inte så lyckosam med brunnsanläggning då vattnet är rostbrunt och teknik för rening inte finns. Vattenburen värme får man också tidigt. Gästhuset är modernt på så vis att varje rum har eget handfat och det finns nu både i huvudhus och gästhus vattenklosett. Detta är ju annars vid den här tiden inte vanligt i sommarhus.

Familjen

Här kan det ju vara på sin plats att presentera Axels familj:
Alma och Axel får två barn:
Einar föds 21/5 1895(AD OnLine_ Adolf Fredrik CIa_19 (1895-1897) Bild 630 _ sid 57)
och Elsa föds 3/9 1897 Adolf Fredrik CIa:20 (1897-1899) Bild 490/sid 45[6]

[6] Utdrag ur dopböckerna i Appendix

Ur en gammal gynekolog och familjerådgivares synvinkel känns det som om Axel är en modern individ - Bland hans efterlämnade böcker hittade vi denna:

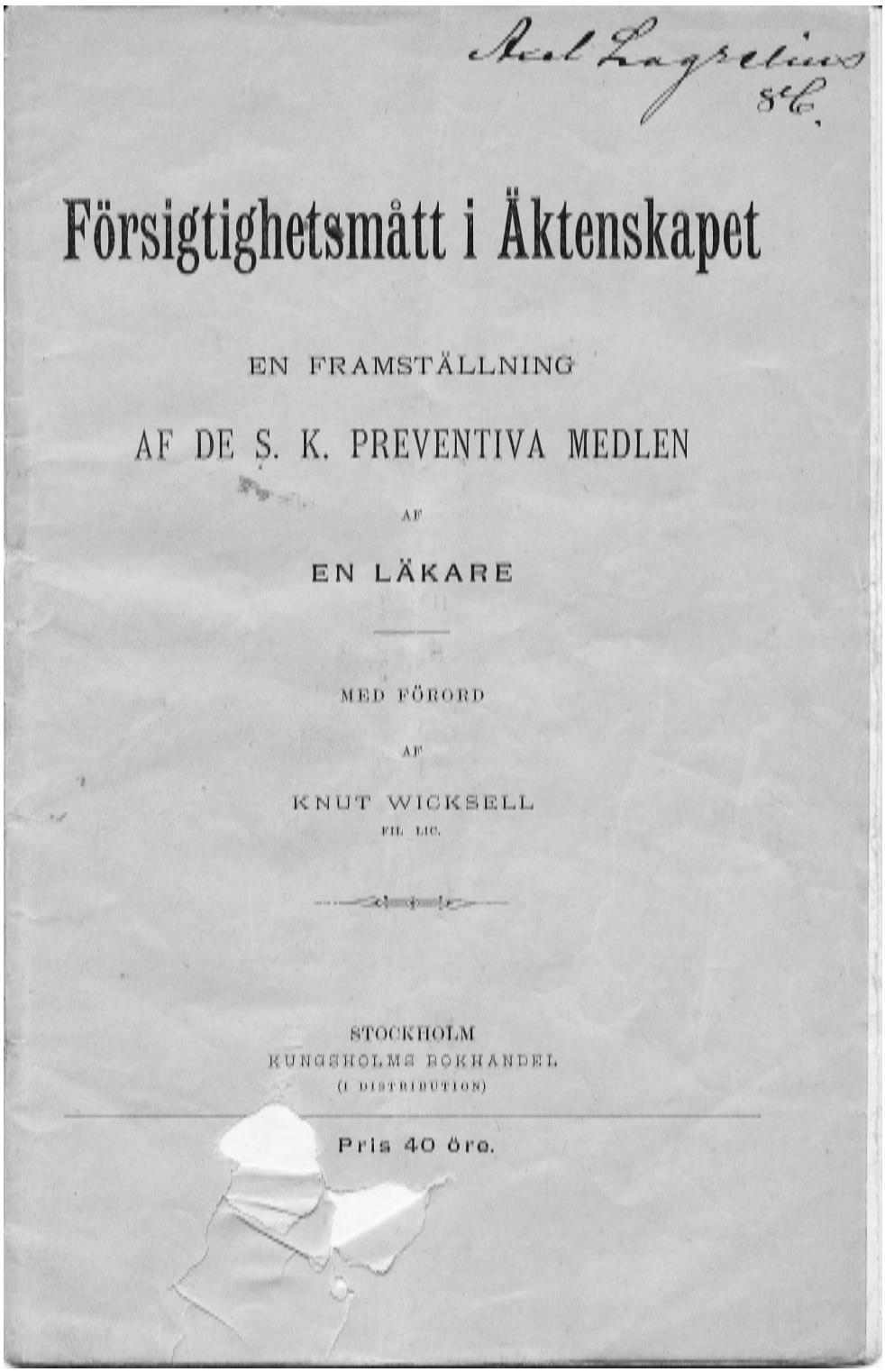

Axel Lagrelius
stc.

Försigtighetsmått i Äktenskapet

EN FRAMSTÄLLNING

AF DE S. K. PREVENTIVA MEDLEN

AF

EN LÄKARE

MED FÖRORD

AF

KNUT WICKSELL

FIL. LIC.

STOCKHOLM
KUNGSHOLMS BOKHANDEL
(I DISTRIBUTION)

Pris 40 öre.

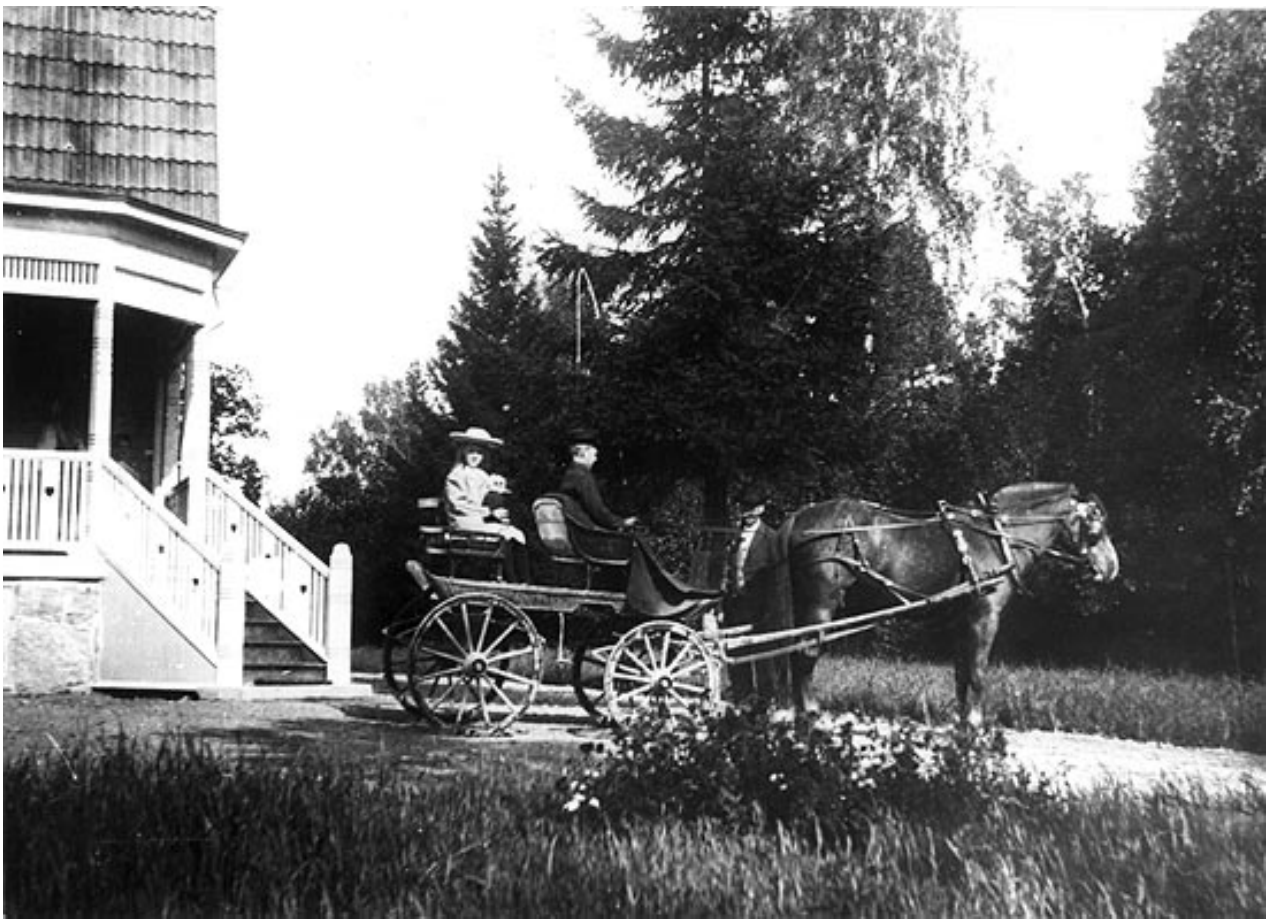

Dottern Elsa i vagn efter hästen Greta

Att Axel är en familjeman eller snarare en patriark framgår tydligt i hans dagböcker: Elsa blir redan i unga år förälskad i sin blivande man och trots att Axel inte är helt överförtjust gifter de sig tidigt och bildar familj. Einar däremot bor hos sina föräldrar väldigt länge och trots att han bygger sig sommarhuset Laggars i Rönninge 1932, så bor han nog hemma nästan ända tills han gifter sig vid 40 års ålder 1935.

En orsak till detta kan ju vara att han tidigt ådrar sig en besvärlig tuberkulos och ligger på Romanäs sanatorium under långa perioder. Man får till slut ta till en operation som heter toracoplastik och som på trettiotalet är ett vågspel då man inte har antibiotika. Knappt hälften av dessa patienter överlever, men i en tid då dödligheten i tuberkulos är nästan 50 procent är ju inte heller alternativet särskilt lockande.

För en nutida betraktare framstår ändå familjesammanhållningen som unik: man träffas nästan dagligen till middag (gäller även den gifta och utflyttade dottern) och om inte det så ses man på en nattgrogg.

Detta hinner Axel med trots sitt intensiva umgängesliv på lokal.

Den resande svenske mandarinen med sina barnbarn.

Axel med Wickmanbarnen Gun och Björn

Svärsonen kommer att få en karriär inom SLT. Sonen Einar trasslar sig igenom tekniska högskolan efter ganska dåliga studentbetyg och hamnar också i tryckeribranschen. Under tidigt 30-tal trycks Sveriges sedlar av ett privat tryckeri under en Bagge. När denne dör blir Axel en tid tillförordnad ledare i en tid då tryckeriet kommer att hamna under Sveriges Riksbank och Einar blir som 35-åring tillsatt som dess verkställande direktör – en befattning som han innehar fram till sin pension.

Beskrivningarna av familjen i dagböckerna är ganska ohöljda. Så framgår det klart att dottern och hennes barn är favoriter, medan sonen beskrives som bortskämd och med dåligt humör. Så är det också med hustrun Alma som har sina dåliga dagar och Axel förstår inte varför.
I bland kan det låta så här i dagboken: "13 februari
-10^0 Dagen var god vad hälsan beträffar. Ganska lugnt. På kvällen ute och gick med barnen.
Alma följde med men blef kantstött och dök hem. Föga hemtrefnad – dessvärre."

Som gynekolog kan man snart räkna ut att dessa sinnesstämningar kommer en gång i månaden och säkert är uttryck för det som vi i dag kallar premenstruell spänning (PMS.) Att även hon är bortskämd lyser också igenom i kommentarerna.

Att den yngre generationen lever på för stor fot stör Axel och han kallar in svärsonen för en budgetgenomgång av den privata konsumtionen. Han har svårt att förstå att de inte kan rätta munnen efter matsäcken, men samtidigt håller han dem under armarna. Han är nog själv lite del i problemet.
Man kan inte säga att Axel glömmer sin härkomst. Han har mycket kontakt med sina sammanbragda bröder Julius Oskar och Carl Hugo. Han stöttar dem även ekonomiskt.

Axel är fascinerad av siffror och tal och anger inte bara alla avgångstider på tåg utan också andra klockslag. Allt anges i dagböckerna.

Det kan ju sägas vara lite överraskande att fattigkusinen Axel även får stötta kusinerna Biesert från Lennartsfors. Elof har en lite krokig väg genom livet och Axel som så småningom ingår i styrelsen för bruket I Lennartsfors får en del lojalitets-bekymmer när verksamheten inte sköts så bra.

"På fredag hade jag från Elof Biesert fått ett oförskämt bref, däri han förebrår mig ohöflighet mot sonen Lenne. Det gällde ett aktieköp som jag dumt nog erbjudit mig att hjälpe L. med. Det hade dröjt några dagar med att svara på hans bref och däri bestod min bristande höflighet. Detta anfall grämde mig mycket så jag svarade Elof skarpt och afvisande. Kôersner, som af E. blifvit invigd, stod helt på min sida, då han fick höra hur saken af mig ordnats."

Summeringen

Mot slutet av sitt liv anar man ett återkommande drag av bitterhet i dagboken. Han är snart 80 år och känner att han kommer lite utanför händelsernas centrum. Det kan vara uttalanden som: "Så länge man kan få pengar av mig är jag intressant – annars är jag som luft."

Till detta bidrar nog att han inte drar riktigt jämt med med koncernchefen för SLT, Carlesson och att Calle Rahmström inte är med på hans planhalva. Man anar att han inte alltid känner sig fin nog bland de andra högdjuren.

Han blir i alla fall redigt firad på sin 80-årsdag – det finns i dag en tjock bok med hyllningstelegram inbundna i skinnband med Axels spegel-AL på ryggen.

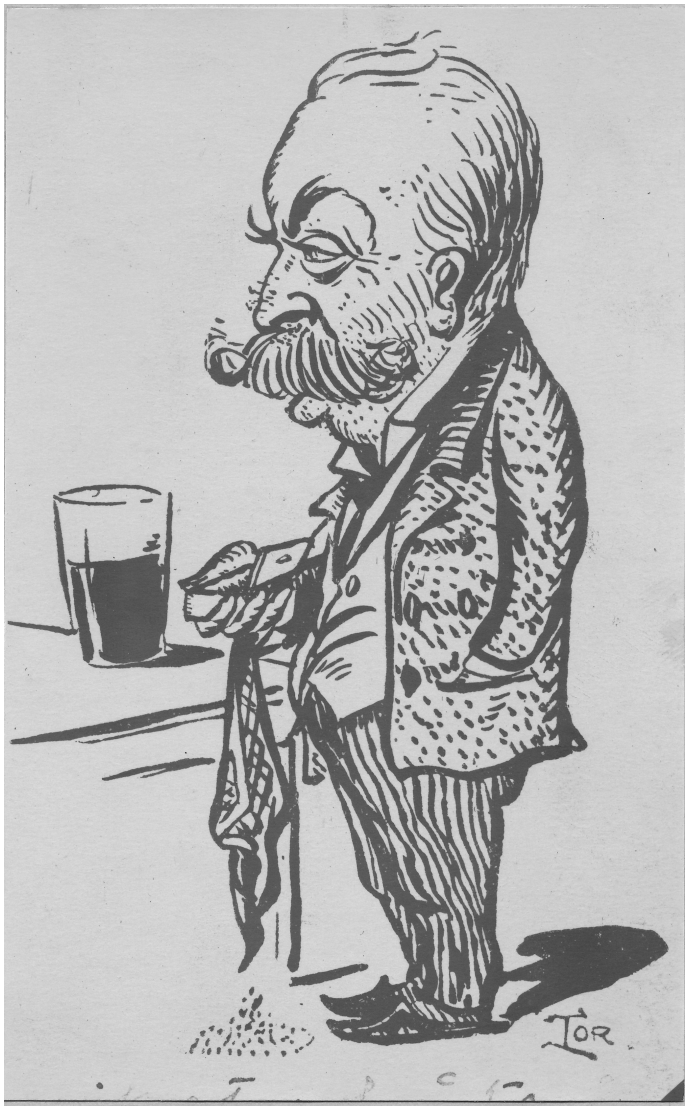

Axel vid 75 år av Tor Thorén

Omslaget på festskrift till Axel på 80-årsdagen

Detta är två av ganska många karikatyrer av Axel, mer eller mindre snälla.

Axel har alltid varit noga med att binda in viktiga händelser i snygga band. Kanske en yrkesåkomma?

Något av de sista åren gör han tillsammans med sin sekreterare Torborg (Toba) Widebäck en summering av hur mycket medel han under sin yrkesverksamma period har lyckats mobilisera till vetenskapliga ändamål. De kommer fram till att summan överstiger tre miljoner. Översättning av denna summa innan 1943 ger ett ganska svindlande resultat. Man

förstår att han lite cyniskt har kallats för “Stockholms tiggarkung.”
Axels starka intresse för geografi och kartografi är en av orsakerna till bidragen till Sven Hedin som ju kartlägger stora delar av Asien under sina färder.

Samma vurm ligger nog också bakom hans engagemang i upptäcktsresorna i Arktis och Antarktis. Det senare leder till två saker: dels blir han med i det norska valfångstbolaget Rosshavet och dels får han en klippa nära Rossön uppkallad till Kap Lagrelius (i dag omdöpt till Point Lagrelius.)

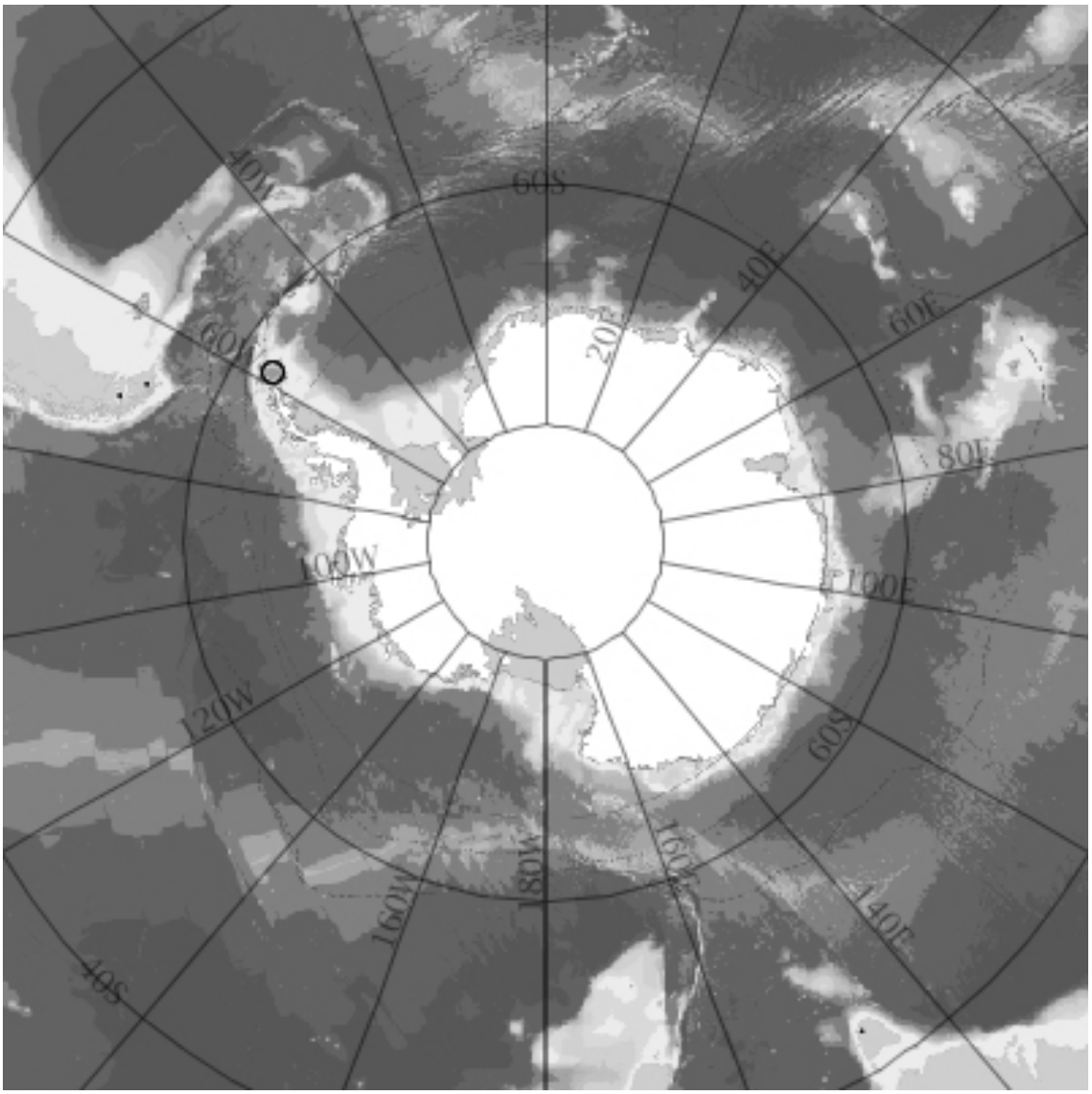

POINT LAGRELIUS **Latitude:** 63° 55' 00.0" S (-63.917°)
Longitude: 58° 18' 00.0" W (-58.300°)
N of Holluschickie Bay, NW James Ross Island, was roughly mapped by SwAE in October 1903 and named Kap Lagrelius after Axel Lagrelius (1863-1944), Swedish company director of Stockholm, who contributed towards the cost of the expedition (Nordenskjöld and others, 1904a, Del. 1, end map). Cape Lagrelius (Nordenskjöld and others, 1905, map facing p. 316; BA chart 3205, 31..).

Sjukdomen

Vid läsningen av dagböckerna kommer man fram till att han varit ganska frisk under hela sin levnad. En del bekymmer med tänderna och av och till lite magbesvär som han själv härleder till ett överskott i framför allt mat, men kanske också någon gång dryck.

Hans levnadsslut förmörkas dock sjukdom. Han söker för första gången i sitt liv sjukvård sommaren 1943 då han märkt av viktnedgång och allmän håglöshet. De uppdagas att han drabbats av en aggressiv prostatatumör och han blir opererad på hösten 1943 men avlider 9 nov 1944. Under sista året finns ingen dokumentation i form av dagboksanteckningar.
Alma överlever honom med tre år och avlider 20/12 1946.

Appendix

Släktträd och tabell för familjen Lagrelius
Först ett exempel på släkttabell från programmet Disgen 8

Proband

Axel **Lagrelius.** Född 1863-07-16 i Karlanda (Värml). Fil. Hed. Dr Ingenjör, Överintendent mm. Byggde Elgerud 1907 Död 1944-11-09 i Stockholm. (Far I:1, s , Mor I:2, s)

Gift 1892 med. Alma Mathilda **Östergren.** Född 1866-04-20 i Norrköping. Död 1946-12-20 i Stockholm.

Barn:

Einar **Lagrelius.** Född 1895-05-21 i Sthlm. Civil Ing Dir Riksbankens sedeltryckeri. Död 1977-11-06.

Elsa Mathilda **Lagrelius.** Född 1897-09-05 i Sthlm. Död 1983.

Generation I

I:1 far

Anders Elof **Lagrelius.** Född 1827 i Bjursås. Gift 2:a gången med Erika Lovisa Hane (änka Blomberg)1841-1881 I detta äktenskap från 1875 erhöll han och drev gästgiveri i Mora Två söner Blomberg sedermera sammanbragta bröder till Axel. Två döda barn i andra giftet Handlande i Mora. Död 1889 i Falun. (Barn Proband, s , Far II:1, s , Mor II:2, s)

Gift 1:a gången 1862 med. efterföljande ana.

I:2 mor

Laura Augusta **Biesert.** Född 1841. En liten son Henning död Död 1870. (Barn Proband, s , Far II:3, s , Mor II:4, s)

Gift 1:a gången 1862 med. föregående ana.

Generation II

II:1 farfar
Lars Carl **Lagrelius.** Född 1796. Pastorsadjunkt. i Bjursås, Västerås stift ( ). Död 1829. (Barn I:1, s , Far III:1, s , Mor III:2, s)

Gift 1:a gången 1825 med. efterföljande ana.

II:2 farmor
Brita Kristina **Risberg.** Född 1801-06-15 i Falun. Omgift 1837 Karl Fabian Krey f 1813 d i USA. Död 1883 i Ofvanåker. (Barn I:1, s , Far III:3, s , Mor III:4, s)

Gift 1:a gången 1825 med. föregående ana.

II:3 morfar
Johan Henrik **Biesert.** Född 1795-04-21 i Köla. Bruksägare. Död 1848. (Barn I:2, s , Far III:5, s , Mor III:6, s)

Gift Osäkert 1830 i Töcksmark med. efterföljande ana.

II:4 mormor
Stina **Lidén.** Född 1809-04-18. Död 1892. (Barn I:2, s , Far III:7, s , Mor III:8, s)

Gift Osäkert 1830 i Töcksmark med. föregående ana.

Generation III

III:1 farfarsfar
Anders **Andersson, senare Lagrelius.** Född 1766-10-31. Född efter faderns död Komminister i Hubb (Västerås). Död 1809-04-24. (Barn II:1, s)

Gift 1796-05-10 i Hubb med. efterföljande ana.

III:2 farfarsmor
Sara Catharina **Dicander.** Född 1762-07-08. Död på Arboga hospital 1836. (Barn II:1, s)

Gift 1796-05-10 i Hubbo med. föregående ana.

III:3 farmorsfar
Anders **Risberg.** Född 1761-04-01 i Gruvriset, Falun (Krist.förs). Hattmakarålderman o kämnär i Falun. Död 1808-11-24 i Falun. (Barn II:2, s)

Gift 1795-01-22 med. efterföljande ana.

III:4 farmorsmor
Brita **Dufvenberg.** Född 1769 i Åhl?. Död 1845-05-28 i Falun. (Barn II:2, s)

Gift 1795-01-22 med. föregående ana.

III:5 morfarsfar
Nils **Biesert.** Född 1758-06-05. Kungl. Sekter Kroppstafors. Död 1807-02-13. (Barn II:3, s)

Gift med. efterföljande ana.

III:6 morfarsmor
Maria Catharina **Werling.** Född 1778-06-29 i Köla Adolfsfors bruk. Död 86 år gammal 1864-05-11. (Barn II:3, s)

Gift med. föregående ana.

III:7 mormorsfar
Jan **Lidén.** Född 1766 i Öbyn. Hemmansägare. Död 1841 i Backa. (Barn II:4, s)

Gift 1789-06-24 i Töcksmark med. efterföljande ana.

III:8 mormorsmor
Ingeborg **Andersdotter.** Född 1773-05-22 i Töcksmark. Död

1737-10-14 i Backa Övre Hån. (Barn II:4, s)

Gift 1789-06-24 i Töcksmark med. föregående ana.

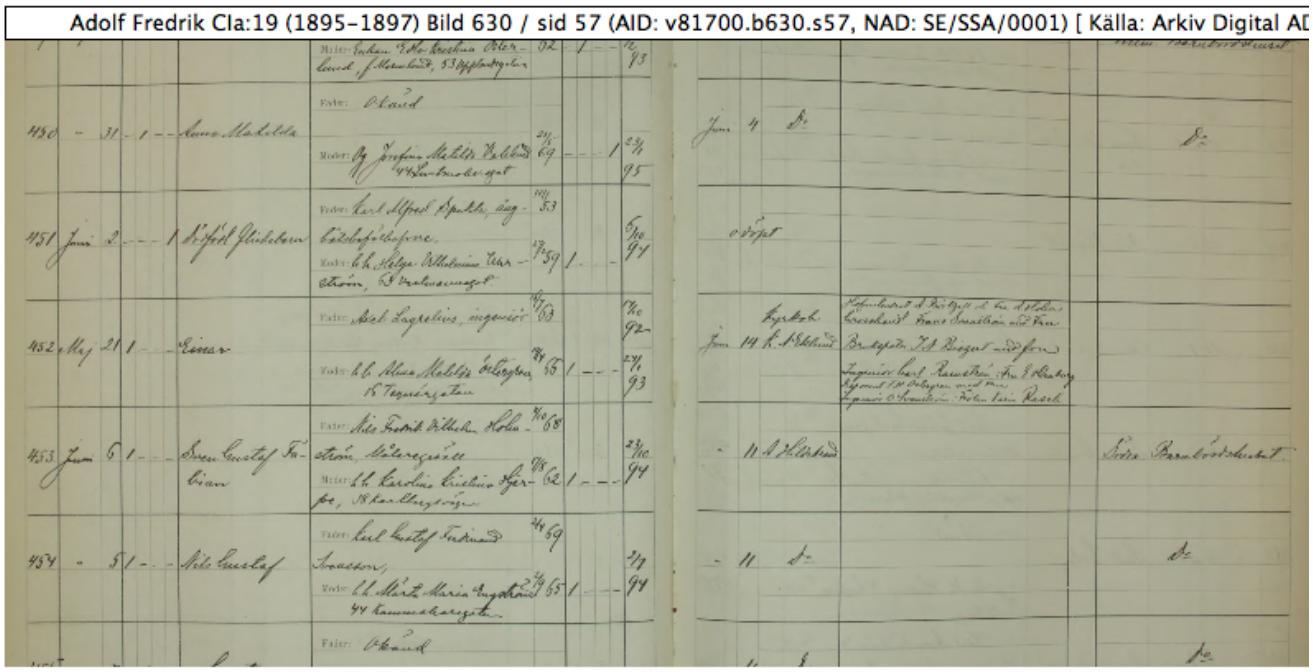
Adolf Fredrik Cla:19 (1895–1897) Bild 630 / sid 57 (AID: v81700.b630.s57, NAD: SE/SSA/0001) [Källa: Arkiv Digital AD

Adolf Fredrik Cla:20 (1897–1899) Bild 490 / sid 45 (AID: v81701.b490.s45, NAD: SE/SSA/0001) [Källa: Arkiv Digital AD AB

						Fader: h.h. Otto [illegible] 33 Vetenskapsgat	20/1												
845	Okt.	17	-	-	Per Axel	Fader: Sven Julius Carlsson Smedare Moder: h.h. Hilda Matilda Fredrika Hylander 30 Mariebg.	5/12 62 26/4 62	1			19/12 93	Nov.	3	G. Ruef					
846	Sept.	5	-	1	Alma Matilda	Fader: Axel Lagerlund Ingenjör Moder: h.h. Alma Matilda Ottesgren 16 Tjurnergat.	16/7 63 19/4 66	1			10/10 92 5/11 93	Okt.	24	K. A. Ekelund	Genom Hjalmar Ottesgren med fru Alma Ottesgren, Ostermalmsgatan 7, Djursholm med fru Professor Johan Lundqvist med fru Fröken Anna Lundqvist och Fröken Gunnhild Lundqvist samtliga i Stockholm		Utdrag till Kyrkoarkiv K. A. Ekelund			
847	Okt.	27	1	-	John Martin	Fader: Johan Mikael Lorentzon Mälarvattenkonst Moder: h.h. Anna Maria Bergquist 51 Upplandsg.	31/10 62 23/2 64	1			23/10 78	Nov.	3	G. Ruef					
848	Okt.	28	1	-	Ragnhild Elisabeth Sofia Ingeborg f. 28/10 97	Fader: Okänd Moder: Johan Maria Charlotta Carlsson f. Gosing 40 Kungsg.	24/10 65			1	9/10 97								
849	Sept.	30	1	-	Axel Robert	Fader: Per Hallén Smickare Moder: h.h. Fägh Karin Andersdotter 50 Upplandsg.	13/9 60 6/10 57	1			11/7 97	Okt.	14	A. Schlyter			Utdrag till Domkyrkoarkiv Per Hallén		

En släktkarta skriven i programmet iFamily för Mac

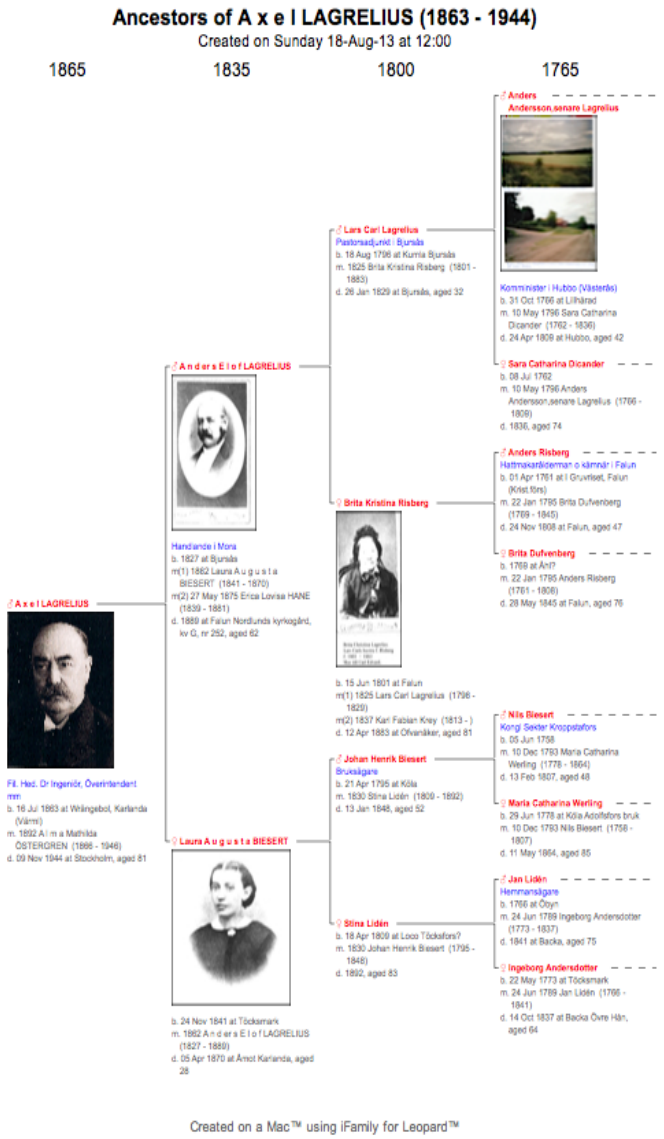

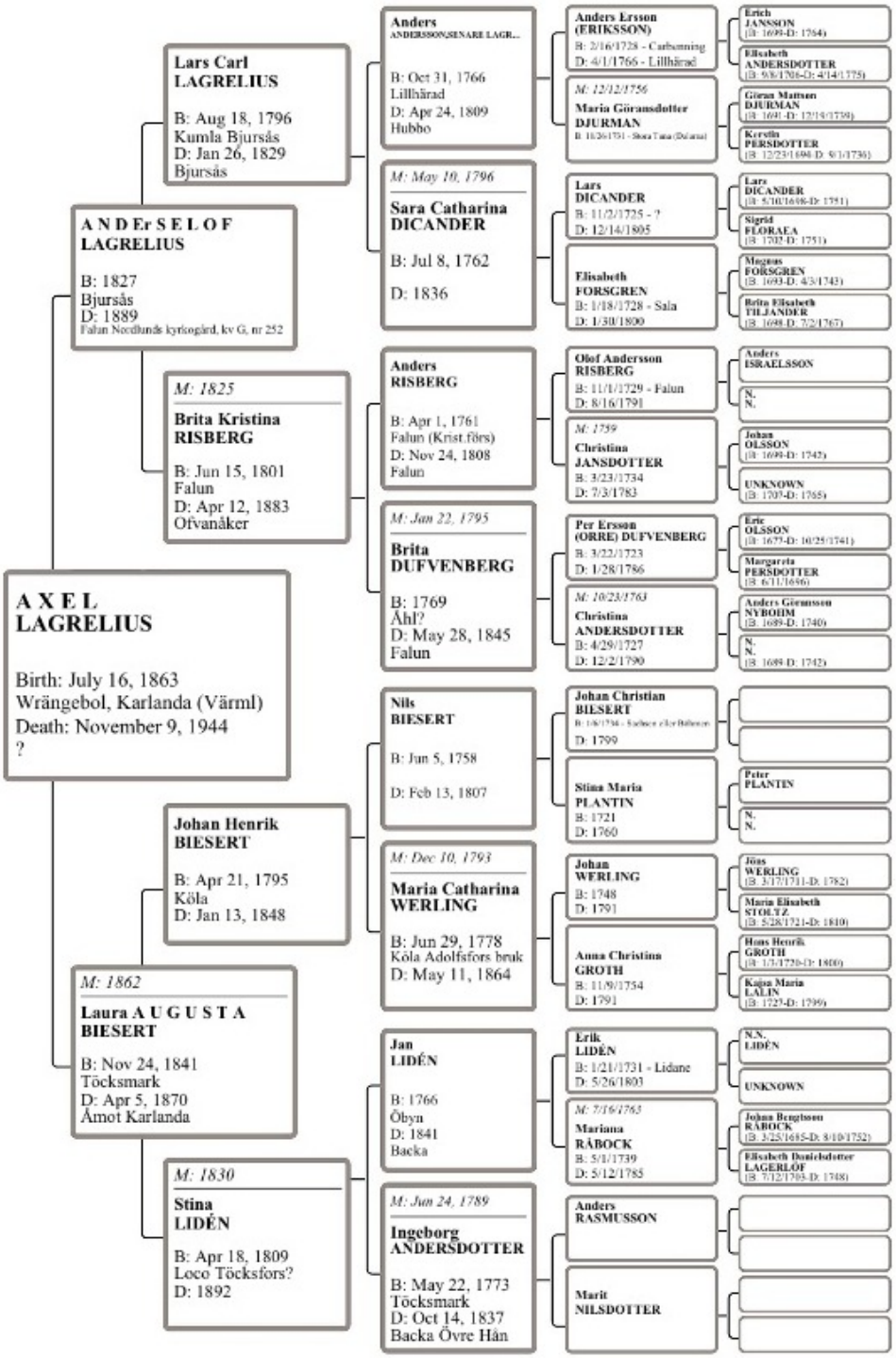
A X E L
LAGRELIUS
Birth: July 16, 1863
Wrängebol, Karlanda (Värml)
Death: November 9, 1944
?
A N D Er S E L O F
LAGRELIUS
B: 1827
Bjursås
D: 1889
Falun Nordlunds kyrkogård, kv G, nr 252
Lars Carl
LAGRELIUS
B: Aug 18, 1796
Kumla Bjursås
D: Jan 26, 1829
Bjursås
M: 1825
Brita Kristina
RISBERG
B: Jun 15, 1801
Falun
D: Apr 12, 1883
Ofvanåker
Anders
ANDERSSON,SENARE LAGR...
B: Oct 31, 1766
Lillhärad
D: Apr 24, 1809
Hubbo
M: May 10, 1796
Sara Catharina
DICANDER
B: Jul 8, 1762
D: 1836
Anders
RISBERG
B: Apr 1, 1761
Falun (Krist.förs)
D: Nov 24, 1808
Falun
M: Jan 22, 1795
Brita
DUFVENBERG
B: 1769
Åhl?
D: May 28, 1845
Falun
Anders Ersson
(ERIKSSON)
B: 2/16/1728 - Carbonning
D: 4/1/1766 - Lillhärad
M: 12/12/1756
Maria Göransdotter
DJURMAN
Lars
DICANDER
B: 11/2/1725 - ?
D: 12/14/1805
Elisabeth
FORSGREN
B: 1/18/1728 - Sala
D: 1/30/1800
Olof Andersson
RISBERG
B: 11/1/1729 - Falun
D: 8/16/1791
M: 1759
Christina
JANSDOTTER
B: 3/23/1734
D: 7/3/1783
Per Ersson
(ORRE) DUFVENBERG
B: 3/22/1723
D: 1/28/1786
M: 10/23/1763
Christina
ANDERSDOTTER
B: 4/29/1727
D: 12/2/1790
Erich
JANSSON
(B: 1695-D: 1764)
Elisabeth
ANDERSDOTTER
(B: 9/8/1708-D: 4/14/1775)
Göran Mattsson
DJURMAN
(B: 1691-D: 12/19/1738)
Kerstin
PERSDOTTER
(B: 12/23/1698-D: 9/1/1736)
Lars
DICANDER
(B: 5/10/1698-D: 1751)
Sigrid
FLORAEA
(B: 1702-D: 1751)
Magnus
FORSGREN
(B: 1693-D: 4/3/1743)
Brita Elisabeth
TILJANDER
(B: 1698-D: 7/2/1767)
Anders
ISRAELSSON
N.
N.
Johan
OLSSON
(B: 1699-D: 1742)
UNKNOWN
(B: 1707-D: 1765)
Eric
OLSSON
(B: 1675-D: 10/25/1741)
Margareta
PERSDOTTER
(B: 6/11/1696)
Anders Göransson
NYBOHM
(B: 1689-D: 1740)
N.
N.
(B: 1689-D: 1742)
Johan Henrik
BIESERT
B: Apr 21, 1795
Köla
D: Jan 13, 1848
M: 1862
Laura A U G U S T A
BIESERT
B: Nov 24, 1841
Töcksmark
D: Apr 5, 1870
Ämot Karlanda
M: 1830
Stina
LIDÉN
B: Apr 18, 1809
Loco Töcksfors?
D: 1892
Nils
BIESERT
B: Jun 5, 1758
D: Feb 13, 1807
M: Dec 10, 1793
Maria Catharina
WERLING
B: Jun 29, 1778
Köla Adolfsfors bruk
D: May 11, 1864
Jan
LIDÉN
B: 1766
Öbyn
D: 1841
Backa
M: Jun 24, 1789
Ingeborg
ANDERSDOTTER
B: May 22, 1773
Töcksmark
D: Oct 14, 1837
Backa Övre Hån
Johan Christian
BIESERT
D: 1799
Stina Maria
PLANTIN
B: 1721
D: 1760
Johan
WERLING
B: 1748
D: 1791
Anna Christina
GROTH
B: 11/9/1754
D: 1791
Erik
LIDÉN
B: 1/21/1731 - Lidane
D: 5/26/1803
M: 7/16/1763
Mariana
RÅBOCK
B: 5/1/1739
D: 5/12/1785
Anders
RASMUSSON
Marit
NILSDOTTER
Peter
PLANTIN
N.
N.
Jöns
WERLING
(B: 3/17/1711-D: 1782)
Maria Elisabeth
STOLTZ
(B: 5/28/1721-D: 1810)
Hans Henrik
GROTH
(B: 1/3/1720-D: 1800)
Kajsa Maria
LALIN
(B: 1727-D: 1799)
N.N.
LIDÉN
UNKNOWN
Johan Bengtsson
RÅBOCK
(B: 3/25/1685-D: 8/10/1752)
Elisabeth Danielsdotter
LAGERLÖF
(B: 7/12/1703-D: 1748)

Lagrelius-saga

av

Barbara Lagrelius

Det var en gång för länge, länge sedan i Bergslagen och Västmanland på ett litet ställe som hette Lilla Klingbo. Där bodde en man vid namn Nils, som var sysselsatt med att framställa järn. Där fanns många järnugnar s.k. ”hyttor”, och arbetarna behövde inte dra ut i krig, för landet behövde järn till vapen, kanoner och kulor. Hans son hette Per Nilsson och gick i faderns fotspår, liksom hans son Nils Persson. Han hade många barn med sin hustru Margeta, men han fick lunginflammation, som på den tiden nästan alltid slutade med döden. Margeta gifte om sig med Lars, som tog över gården och arbetet i hyttan.

Barnen fick skaffa sig sitt uppehälle hos andra och en av dem Johan Nilsson hade den stora lyckan att finna nåd för den vackra unga Britta Ericsdotter, den enda överlevande dottern till den högt ansedda bergsmannen Eric Knutsson. Han hade flera förtroendeuppdrag som kyrkvärd, nämndeman i häradsrätten samt herredagsman i Stockholm, vilket ärende han med beröm förrättade.

Johan och Britta fick 11 barn, 5 söner och 6 döttrar, men endast 5 överlevde honom.

Efter 5 års änkestånd gifte han om sig med Margareta Jönsdotter från Olofsbenning samtidigt som han äldste son Eric Jansson ingick äktenskap med hennes dotter Elisabeth Andersdotter.

Eric Jansson hade nu ärvt del i en hytta och titulerades bergsman. Även han och hans hustru hade många barn. När han dog skrev kyrkoherden i dödsboken, att han levt stilla, ärbart och beskedligt. Kyrkoherden berättade vidare att 3 dygn innan Eric Jansson dog hade han ont i bröstet och sting mellan axlarna, varför han gick ner till hyttan för att värma sig,

därifrån han hustru hämtade honom och satte han sig på en stol framför spisen där han en stund senare avled 65 år gammal.

Hans äldste son Johan Ersson ärvde hyttan. Han förblev ogift och efter hans död delades boet år 1804 enligt sed, så att bröderna Mats och Jan fick dubbelt så mycket som systrarna Sara och Lisa.

Brodern Anders Ersson blev dräng i prästgården och där träffade han sin blivande hustru, Maria Göransdotter Djurman. De fattade tycke för varandra och prästen tyckte att de skulle gifta sig, för deras första barn var på väg. Maria var fader- och moderlös och omhändertogs av komminister Brodin, vars hustru hette Birgitta Djurman och som sannolikt var en släkting till Maria. Maria var född i Stora Tuna i Dalarna. Både hennes far och farfar var skickliga kyrkomålare och snickare och vandrade omkring i Dalarna och restaurerade i kyrkorna. Hennes farmor hette Susanna Schotte vars far var kapten Jöran Hansson Schotte som deltagit i många krig och strax före sin död 1799 blev utnämnd till chef för Mora kompani. De nygifta flyttade först till Skultuna och därifrån till Lillhärad. Anders Ersson blev torpare under herrgården Slagåla

och de bodde på Laggars eller Laggartorp. [7]

Det var hårda tider och de hade 4 barn att försörja, maten var knapp och en dag blev han sjuk och dog. Hustrun Maria stod ensam och födde efter hans död 1 oktober 1766 en son som fick namnet Anders. Hur hon klarade sig och sina barn vet man inte, då kyrkböckerna för Lillhärad förstörts av brand, men förmodligen fick hon arbeta hårt.

Kyrkoherden i församlingen tyckte att den lille Anders var en klok gosse, så han ordnade om att han fick gå i skolan i Västerås, c:a 1 mil från Lillhärad. Där fick han namnet Lagrelius. Där studerade han flitigt och efter många år blev han student vid 25 års ålder, men han hade fått lov att avbryta sina studier många gånger och var då informator i förmögna familjer. Efter studentexamen for han till Uppsala och blev två år senare prästvigd 1793. Hans första post blev tjänstgöring som adjunkt i Kumla. Där träffade han sin blivande hustru, Sara Catharina Dicander, dotter till prosten i Kumla, Lars Dicander. De gifte sig 1795 och efter hand föddes fem barn: Lars Carl, Anders Petter, Maria Elisabeth, Elof och Lovisa

---

[7] Torpet innan ombyggnad. Axel har fäst en minnesplakett över den första Lagrelius på en husvägg.

Ulrika. Efter ungefär 10 år blev han utnämnd till komminister i Hubbo.

Han var mycket omtyckt av sina församlingsbor, förnöjsam med sina knappa villkor och flitig i utövningen av sitt ämbete. Efter 1808-1809 års krig, då soldaterna kom hem medförde de den s.k. fältsmittan, en febersjukdom som i de flesta fall ledde till döden. På den tiden var det sed att de döende skulle få nattvarden och Anders Lagrelius hade full sysselsättning med detta värv. Efter en kort tid blev han själv smittad och efter några dagar avsomnade han endast 43 år gammal. Sara och hennes 5 barn, 13-2 år gamla, anhöll on 2 nådeår m.a.o. ett extra, att få bo kvar i sitt hem. Därefter förde hon en ambulerande tillvaro hos släktingar och som husföreståndarinna i bättre hus. Äldste sonen Lars Carl fick studera först i Västerås, sedermera i Upsala, där han blev prästvigd. Anders Petter blev gruvfogde i Långbanshyttan, Elof efter praktik på olika bruk, blev brukspatron i Töcksmark. Lovisa Ulrika gifte sig med brodern till sin svägerska, Erik Johan Hane, kronolänsman och handlande. Maria förblev ogift och följde sin mor till hennes död och de bodde turvis hos

hennes bröder Elof och Anders Petter. Efter den senares död flyttade hon till brodern Elof.

Men nu ska vi berätta om Anders äldste son, Lars Carl död 1796 i Kumla. En släkting till hans mormor, Saernsköld, hade stiftat ett stipendium vid Västerås gymnasium för ättlingar till mormodern. Så han kom dit, men uppförde sig synnerligen illa. Gång på gång fick han stå till svars för dåligt uppförande inför skolans styrelse. Hans värsta tilltag var att på Kristi Himmelsfärdsdag supa sig så full, att han var oförmögen att sjunga första stämman i ett oratorium i domkyrkan. Trots detta blev han inte relegerad, utanblev året därpå dimitterad till Kungliga Akademin med omdömet: ”Tämligen goda naturgåvor, det sista året med flit odlade, någorlunda framsteg, stadgat uppförande det sista året.” Efter studentexamen blev han efter studier i Upsala prästvigd år ?. Han blev vicepastor i Bjursås där han år 1825 gifte sig med Brita Christina Risberg, systerdotter till kyrkoherden i Bjursås. I snabb följd föddes tre söner, den siste efter faderns död. Han fick slag vid 32 1/2 års ålder och berättas det att det skedde i predikstolen. Hans änka var endast 28 år gammal och gifte om sig med Karl Fabian Krey.

Axel Lagrelius enligt Svenskt Biografiskt Lexikon

Axel Lagrelius
(Svenskt Biografiskt Lexikon)

Lagrelius, Axel född 16 juli 1863 i Karlanda, Värmland, död 9 november 1944 i Stockholm, Engelbrekts församling. Föräldrar: Handlande Anders Elof Lagrelius och Laura Biesèrt. Elev vid Högre Allmänna Läroverket i Falun 76-80, vid Tekniska elementarskolan i Norrköping 80-83, anställd vid Generalstabens Litografiska Anstalt 83, föreståndare för dess kemigrafiska avdelning 88, extra elev vid KTH 20 sept. 88-90, tf föreståndare för Generalstabens Litografiska Anstalt 94-98, chef där 98-33, VD för A. Börtzells Tryckeri AB 98-33, VD för bokhandelsaktiebolaget Minerva 98, Hovintendent 07, ordförande i styrelsen för Sveriges litografiska tryckeriägares förening (förb? från 16) 08-33, ordförande i styrelsen för Sveriges Litografiska Tryckerier från 13, skattmästare i Svenska sällskapet för antropologi och geografi 14-32 (Hedersledamot 30), skattmästare i Sällskapet Idun 15, ordförande i Svenska Teknologföreningens fastighets AB 16, ledamot och skattmästare i Kinakommittén 19, VD för Jacob Bagges sedeltryckeri 19-33, för Cederqvists grafiska AB 20-33, tf föreståndare för Riksbankens sedeltryckeri 20-24, Överintendent 20, Finsk Generalkonsul i Stockholm24-36, ledamot av styrelsen för Försäkringsaktiebolaget Heimdall 25, ledamot av och skattmästare i Nationalmusei Vänner 27, ledamot av Egyptenkommittén 28, vice ordförande i styrelsen för Försäkringsbolaget Fenix 32, ordförande i styrelsen för Anna Sandströms skola 33, i Föreningen Armémusei Vänner 34, i styrelsen för A.V. Carlssons bokförlag AB 34, ledamot av Krigsvetenskapsakademien 01, filosofie hedersdoktor vid Uppsala Universitet 16 sept. 27.
Gift 7 december 92 i Norrköping, S:t Olai med Alma Östergren, född 19 april 66 där, död 20 december 46 i

Stockholm, Engelbrekts församling, dotter till fabrikör Frans Hjalmar Östergren och Gustafva Mathilda Hoffstedt.
Efter skolstudier i Falun och tekniska studier i Norrköping fick A.L. anställning vid Generalstabens Litografiska Anstalt. 1885 besökte han i studiesyfte Tyskland, där han bl.a. lärde sig såväl ljustryck som sten- och boktryck, och 91 fick han ett stipendium för att där och i Österrike skaffa sig kunskaper om de moderna reproduktionsmetoderna. Han var starkt medveten om den fotografiska reproduktionskonstens möjligheter och den nya teknikens betydelse för anstalten och den geografiska vetenskapen. Vid anstalten inrättades på A.L.:s initiativ en särskild kartografisk avdelning. Genom kartografin trädde A.L. också tidigt i kontakt med representanter för den kartografiska forskningen. Han deltog bl.a. i de internationella kongresserna i London 95 och Berlin 99.
98 efterträdde A.L. hovintendenten Algernon Börtzell som chef för Generalstabens Litografiska Anstalt, och några år senare bildades ett konsortium av A.L., A. Hasselqvist och A. Blom som inlöste aktiemajoriteten. Under årens lopp förenades anstalten med flera andra företag. 03 inkorporerades Westphals ljustryckeri under firmanamnet Lagrelius & Wetphal. Följande år inköptes Iduns Litografiska och Fotografiska reproduktionsanstalt. 20 övertogs Jakon Bagges sedeltryckeri och Justus Cederqvists grafiska AB.
Under 1900-talets första årtionden rådde inom den grafiska industrien särskilt den litografiska, ogynnsamma förhållanden. I syfte att förbättra situationen bildades 08 Sveriges Litografiska Tryckeriägares förening. I denna och dess styrelse blev A.L. ordförande. Han tog initiativet till mera vittgående åtgärder för ökat samarbete. Tanken vara ett de finansiellt bättre ställda företagen i mån av egna till gångar skulle skjuta till medel för inköp av de sämre ställda. Men också kapital utifrån ansågs nödvändigt. I förhandlingarna härom deltog Norstedt & Söners chef A. Carleson och dess tekniska ledare

C. Ramström. Och 13 bildades Sveriges Litografiska Tryckerier (SLT). I den nya sammanslutningen ingick A. Börtzells Tryckeriaktiebolag och Generalstabens Litografiska Anstalt och till dess chef utsågs C. Ramström. A.L. verkade vid sidan av denne och som ordförande i styrelsen med levande intresse för företagets utveckling och organisation.

A.L. blev med tiden en outtröttlig insamlare av medel till stöd för vetenskaper och andra ideella företag. Redan vid A.G. Nathorsts expeditioner till Spetsbergen 98 och nordöstra Grönland 99 engagerade han sig ekonomiskt. Han stödde också den av Otto Nordensjöld och J. Gunnar Andersson genomförda sydpolsexpeditionen 01-03. Projektet hade avstyrkts av Kungl. Vetenskapsakademin, men trots detta lyckades man från mecenater erhålla mycket betydande bidrag. På kartan över Sydpolen påminner namnet Cap Lagrelius om A.L.s insatser.

J. Gunnar Andersson höll A.L. fortlöpande underrättad om expeditionens verksamhet och upptäckter och prisade hans förmåga att uppgöra nya planer för ekonomiskt bistånd. Förbindelserna mellan de två kom sedermera att ytterligare utvecklas och fördjupas sedan J.G. Andersson rest ut till Kina och trätt i tjänst hos den kinesiska regeringen. En kommitté kom till stånd med uppgift att insamla medel för J.G. Anderssons forskning. I både Sverige och England utverkades statens stöd och en del privat kapital tillsköts. Efter kriget bildades den s.k. Kinakommittén med A.L. som grundare och ledande själ. I februari 21 (enl. A.L.:s dagbok) accepterade dåvarande kronprins Gustav Adolf på förslag av A.L. att inträda i kommittén som ordförande. En resa till Kina hade länge lekt A.L. i hågen. Tanken kunde dock inte förverkliga förrän under senare delen av 26 och genomfördes delvis tillsammans med kronprinsparet. Sina intryck har han skildrat i den av Sten Lewenhaupt redigerade boken Axel Lagrelius´ Kinaresa.

I Kinakommittén gjorde A.L. utan tvivel sin största och betydelsefullaste insats för främjande av vetenskaplig forskning. Med sina kontakter i olika kretsar var han otroligt skicklig att skaffa medel för att stödja och möjliggöra Kinaforskningen. Han var organisatören hemma i Sverige, medan J.G. Andersson utförde fältarbetet i Kina. A.L. tog dessutom den omsorgsfullaste vård om samlingarna i den mån dessa anlände till Sverige, ordnade med bearbetare och utjämnade differenserna mellan stridande viljor. A.L.:s namn är framförallt knutet till de två institutioner, som förvarar de av J.G. Andersson insamlade fynden, Paleontologiska museet vid Uppsala Universitet och Östasiatiska museet i Stockholm.

Utom med J.G. Andersson var A.L. nära vän med Sven Hedin. Redan vid sekelskiftet var Generalstabens Litografiska Anstalt genom A.L. engagerad i dennes kartografiska arbeten. När Hedin återvände från sin Asienresa 05-09, mötte A.L. honom i Moskva och vid Hedins hemkomst ställde A.L. sig i spetsen för att bilda en hedinfond för understöd åt svenska forskare på det naturvetenskapliga, i främsta rummet geografiska, området.

Vänskapen mellan Hedin och A.L. sattes på hårda prov, när det gällde att ekonomiskt föra det stora arbetet ”Southern Tibet” (17-22) i hamn. Det bestod av nio delar och två kartband. Hedin krävde att A.L. skulle anskaffa 200.000:- för att betala den skuld Hedin ådragit sig hos Generalstabens Litografiska Anstalt. I sin dagbok (7 jan 26) anmärker A.L. att Hedin är ”okritiskt intagen av systrarnas prat, som går ut på att intet är bra, som icke ger brodern allt vad han begär”. Till slut löstes tvisten så, att medel för likviden insamlades från åtta personer med en viss garantisumma från anstalten.

Vid upprättande av det geografiska institutet vid Stockholms Högskola bidrog A.L. till lösningen av dess byggnadsfråga genom att 1930 utlova en donation på 200.000:-, om

Stockholms Stad upplät Observatoriehuset åt institutet. Då detta villkor blev uppfyllt, infriade A.L. 1937 sitt löfte.

A.L.:s förmåga att organisera och skaffa pengar gjorde honom till en värderad skattmästare bl.a. i Gustav Adolfs-fonden, Svenska Orientsällskapet, Egyptenkommittén, kommittén för Andrée-högtidligheterna och föreningen Nationalmusei vänner. Utanför A.L.:s egentliga intresseområden men maktpåliggande och tidskrävande var uppdraget som Finlands generalkonsul i Stockholm 24-36, som han åtog sig på minister Werner Söderströms enträgna begäran.

Själv var A.L. samlare av kinesisk konst. På ett alldeles speciellt område förvärvade han en mycket förnämlig samling, nämligen av kinesiska speglar, som hopbragts av honom själv och av de vetenskapsmän, som åtnjutit hans ekonomiska stöd. Samlingen omfattade över ett 100-tal nummer alltifrån 300-talet f.Kr. fram till 1700-talet. Efter A.L.:s död skänktes speglarna till dåvarande kronprinsen, som införlivade dem med sin samling.

A.L. var en vänsäll och levnadsglad människa. I det stockholmska umgängeslivet var han ofta sedd och högt värderad. Under många år tillhörde han sällskapet Idun, där han var en medelpunkt i glada kretsar.

Källor:

A.L. arkiv i Stockholms Stadsarkiv (brev, dagböcker m.m.)
Brev från A.L. i Kungliga Biblioteket (bl.a. till E.W. Dahlgren och H. Elmquist)
Riksarkivet (till Sven Hedin)
Uppsala Universitetsbibliotek
H.W:son Ahlmann: Axel Lagrelius 16.7.1863-9-11-1944 (Ymer 1944)
Torsten Althin: Axel Lagrelius (dödsrunor utgivna av Sancte Örjens Gille band 3 1941-1947)

I.A. Bonnier och A. Hånell: Anteckningar om svenska bokhandlare, 2 1935
E. Grill: Sven Hedin (Svenskt biografiskt lexikon nr 18, 1969-1971)
A. Hedin: Min bror Sven (1926)
C.G. Laurin: Minnen 4 (1938)
Nekrolog i SvD 10 nov 1944

Tryckta arbeten:
Om grafiska reproduktionsmetoder (Teknisk Tidskrift årg. 29, 1899, Sthlm, 4:0, avd för Kemi och bergvetenskap sid. 51 f. 73).
Narvatroféer i Statens trofésamling. Uppsala (tillsammans med T.J. Petrelli).

Anders Lagrelius **1**
Värdshusdrängen som blev både överintendent och hedersmandarin **1**
En berättelse om min farfars klassresa från värdshuset i Mora till högre societeten i Stockholm **1**
Företal **2**
Hemmet i Töcksfors **3**
Uppväxten i Mora **10**
Tiden i Norrköping **13**
Förälskelsen **13**
Nätverken umgängeslivet **16**
Ordensautomaten **17**
Kina - engagemanget **18**
Kinaresan **24**
Smultronstället Elgerud **25**
Familjen **32**
Summeringen **38**
Sjukdomen **42**
Appendix **44**
Lagrelius-saga **51**
Axel Lagrelius enligt Svenskt Biografiskt Lexikon **56**